

LES CARTES ENTRE CARNER I M. MANENT PER A L'EDICIÓ DE *POESIA* (1957)

Presentació i notes a cura de
Segimon Serrallonga

Hi ha polèmiques que per la substància de l'objecte s'imposen a la història tot relegant als verals no solament les inèpcies dels intrusos sinó també els greus i els possibles greuges dels qui hi participaren de ple dret. Aquest haurà estat el cas de la polèmica a què volgué sotmetre's Carner i a la qual abocà i exposà dos il·lustres amics d'ell, Manent i Riba.

La publicació avui d'una part de la correspondència de 1949 a 1957 entre Carner i Manent és justificada, més enllà de la qualitat del gènere epistolar de cadascun, per les clarors que ha de portar al centre de qualsevol debat sobre la decisió irrevocable que Carner va prendre d'esmenar i reordenar la seva obra de cara al que seria finalment el volum unitari de *Poesia* de 1957.

De la molta cosa que se n'ha escrit fins ara, ningú no deu tenir cap dubte que els treballs de Joan Ferraté, especialment «*Poesia*» de Josep Carner: *ressenya i vindicació*¹, destaquen de tal manera, per la qualitat crítica i per la força del travat argumental, que poden acabar per fer donar un tomb decisiu a tota la qüestió i, sense esgotar-la, aclarir el sentit general de la revisió poètica carneriana.

Els parers de Manent i de Riba, tanmateix, testimoniats epistolament en directe o en nota de referència nostra a algunes de les cartes, són importants, no pas pel fet de llur valor i prestigi autònoms de poetes i de crítics, sinó perquè Carner els va convertir en assessors únics de «grandíssim pes» als seus ulls.

El lector haurà de tenir també en compte que Manent viatjà el 1949 expressament a Brussel·les per convèncer-lo que havia de publicar a Catalunya i que Riba hi anà també expressament el 1954 amb el propòsit de discutir amb l'autor esmenes concretes i qüestions generals, però com que *scripta manent, verba volant*, el lector no tindrà més remei, si vol concedir a cadascú allò que li

1. «Els Marges» n. 8 / setembre 1976, pp. 15-32.

pertoca, que rellegir els escrits de Riba i Manent sobre aquesta matèria.

Descomptant, a cada cap de la vida de l'autor de *Per comprendre*, la nota de joventut de 1914 a *La paraula en el vent* i l'*Endreça a Josep Carner* de 1959, eren sis els articles que Riba havia dedicat, de 1918 a 1929, a llibres o traduccions de Carner —més que a ningú; i al llarg de l'obra crítica publicada (comptant només la inclosa dins les *OC, II*) és Carner a qui, després de Maragall i Goethe, cita més. D'aquells sis articles, cal fer cas sobretot dels dedicats a *Bella terra, bella gent*, a *L'oreig entre les canyes*, a la traducció de la Fontaine i sobretot a la primera revisió de *Els fruits saborosos* (1928). En aquest darrer article (febrer de 1929) Riba fa més explícits els seus punts de vista sobre el treball poètic de Carner i diu, si fa no fa, que l'autor millora el que ja era bo o fa resoldre a la poesia el que la poesia havia espatllat; d'altra banda, les reserves que fa a la modificació del vers 15 de *Les peres jovenetes* ¿no són a l'origen de la nova modificació de 1957? Ningú no pot dir, si agafa aquest fil, que Riba anés a contracorrent de Carner. Des d'aquella penetració ribiana que anava a trobar, a través dels envitricolls de l'art, la idiosincràcia de la poesia carneriana, Carner havia de sentir-se per sempre més entès, admirat i estimulat des de dins. Ningú, però, tampoc no oblidarà que Riba havia reeditat les *Estances* íntegrament i sense cap esmena que afectés en cap grau real la forma del text.

Pel que fa a Marià Manent, cal recórrer en primer lloc a l'Advertiment Preliminar a l'edició de la seva pròpia *Obra poètica*², tan purificada, en el qual advertiment Manent exposava les seves temences a l'hora de revisar els poemes, sobretot els més primerencs. El temor es basava en la constatació de la fugacitat de les modes i de la llunyania del passat: records més poderosos que els versos, fins i tot els versos nus, sense record darrera —de vegades «l'autor no triga a llegir els versos propis com si fossin d'un estrany.» I com un fil de crítica vivent que ara va per dins del poema

2. Selecta, Barcelona 1956, pp. 21-23. L'eliminació dels poemes operada llavors ha esdevingut menys dràstica en *Poesia completa*, Columna Edicions, Barcelona 1986.

ara en surt per seguir-hi paral·lel a més o menys distància, el pensament de Manent continua així: «Potser aquesta distància, aquesta despersonalització, són convenients per a l'art», però afegeix de seguida un «no ho sé» acompanyat d'una frase al·lusiva que, si no era provocada per la revisió que Carner estava a punt d'acomplir, sinó probablement per la de Yeats (vegeu aquí carta 3), el lector pot serenament referir-la-hi: «De vegades he temut que [la distància i la despersonalització] no siguin causa d'aquella metamorfosi soferta per certs poemes revisats en la maduresa». Per a situar i precisar de cara a Carner el sentit d'aquesta darrera frase, caldria entrar en el comentari que Manent va fer el 1971 a *Teoria de l'ham poètic*³, però ara potser n'hi haurà prou, per a centrar la qüestió, de veure que el diàleg entre l'un i altre era possible perquè es fonamentava per cada banda sobre la teoria maragalliana de l'«emoció viva». Carner havia manifestat clarament en el pròleg a *Llunyania* que tota revisió s'havia de fer «sota la influència ... de l'emoció primera», i encara parlaria, retrospectivament, en carta a Manent⁴ de «la represa de la nostra [=meva] genuïnitat». En aquesta carta, aquell «gran exercici de modèstia» que comportava la revisió, sense deixar de ser, potser, un acte de virtut i una gentilesa, podia molt ben ser, encara, un reflex de la «humilitat» teòrica maragalliana. Per això Carner pot dir sincerament, i si fa no fa com diria Manent, que «un hom arriba a no veure els propis textos»⁵.

Però a partir d'aquí comença la divergència, que es desplega conceptualment (per bé que no temporalment) en una mena de quiasme dialèctic que només pot sorprendre el desprevingut. Manent, pel que fa a l'obra pròpia, s'estima més renunciar que refer, i renuncia sistemàticament. Carner, pel seu cantó, s'estima més refer que renunciar, però també està disposat a renunciar i diu a Manent que «si m'indiqueu que caldria ser més inexorable que jo mateix i

3. Manent n'ha donat la versió catalana en *Poesia, llenguatge, forma*. Edicions 62, Barcelona 1973; vegeu sobretot pp. 99-100.

4. Del 28-XI-1957, un fragment de la qual, publicat per Marià Manent (*El Volum «Poesia», primer de les obres completes*. «L'Avenç» n. 68 / febrer 1984) reproduïm en la nota 59, a la carta 10.

5. Carta a Manent, 25-V-1952, aquí carta 2.

suprimir encara el que sigui, us en restaré reconegut»⁶. Manent, en tractar-se de poemes de la maduresa del mestre, no solament no l'empeny a suprimir, sinó que aconsegueix la inclusió d'un gran nombre de poemes que Carner havia oblidat, negligit o preterit⁷.

La secreta raó o el secret sentiment que té Carner de no haver de suprimir es revela dins el parèntesi, que subratllo, de la frase de *Llunyania* que estableix el criteri fonamental per a la refecció: cal revisar «sota la influència (*possiblement apta a donar més que no féu*) de l'emoció primera.» Per això i per a això, Carner s'aferrarà, en els casos que li semblaran més necessaris i urgents, al llevat contingut en el poema antic i farà pujar la qualitat de la massa fins a la màxima evidència possible.⁸ Aquesta evidència es pot tornar no solament relativa sinó fins i tot dubtosa als ulls del mortal més clarivident. I això és el que pot haver passat alguna vegada a Carner. Davant els parers coincidents de Riba i Manent contraris al seu, Carner dubtarà d'haver arribat a una perfecció objectiva i manifesta i cedirà —i, altrament, no cedirà. El dret a l'autorevisió es decreerà o es redreçarà, com a principi i com a fi, una mica pertot; i sobretot s'imposarà arreu (salvant el que Riba i Carner poguessin haver discutit d'això a Brussel·les, que no podia sinó ser, de totes maneres, mínim) en allò que ni Riba ni Manent no sembla pas que s'hagin vist amb cor de parar (si és que mai en tingueren el propòsit), que és la reordenació de l'obra, és a dir, la re-ducció o re-conducció dels poemes a l'ideal de llibre únic.

6. Carta a Manent, 25-V-1952, aquí carta 2.

7. Marià MANENT; *El volum «Poesia»...*, art. cit. p. 52. Vegeu aquí la nota 46, a la carta 8.

8. L'obsessió de Carner per la *genuïtat* de l'emoció es revela en el pròleg de 1928 a *Els fruits saborosos* com un ideal ja present en escriure el llibre el 1906. «L'emoció genuïna és apassionant», diu, però, contràriament al que creuen els més, gens fàcil. D'una banda Maragall es deixava endur de vegades per l'emoció que no consent l'autocrítica i donava exsudacions gomoses i de l'altra Costa i Llobera embolcallava de vegades en simple retòrica emocions estantisses. La cura amb què Carner creu haver de procedir a la revisió ha de ser vigilant, a fi d'amistar «l'íntima gràcia misteriosa» del primer amb «la venustat formal en serenon» del segon (vegeu el pròleg de 1928 en *Els fruits saborosos* de Josep Carner, edició i notes a cura d'Esther Centelles, Barcelona 1984, p. 114).

Tot el frenatge de Riba⁹ i Manent sembla aplicat als «excessos» en l'esmenar per no haver «renascut prou eficaçment» «el primitiu estat de consciència», en una expressió de Manent (aquí carta 8) que conté la idea expressada per Carner en el pròleg a *Llunyania* de no fer en fred la revisió.

La posició de partida de Carner és, doncs, la de *Llunyania*, però esdevé en la pràctica més visible i més matisada, pel que fa a l'acció externa i potser també pel que fa al criteri fonamental intern, gràcies a les cartes 1, 2, 5, 7 i 9 i la del 28 de novembre de 1957, aquesta ja publicada, fragmentàriament, per Manent. La línia central hi és inflexible, sense equívocs.- La urgència a què el sotmet l'editor l'obliga a desprendre's del primer projecte, que era de publicar els llibres per separat, esmenats, renovats i innovats, i publicar només a la fi, qui sap si després d'una nova revisió, la poesia completa, l'*omnibus*, com deia ell. ¿Cal doldre's que les coses anessin així o cal celebrar-ho? ¿Qui gosaria dir que Carner no s'hauria deixat endur un cop més pel seu geni, és a dir, per la seva manera de ser, a retreballar indefinidament els poemes¹⁰ en contra de la necessitat pública de posseir amb una certa pressa una obra que al capdavant podia ser ja prou genialment definida per l'autor? És Carner mateix qui planteja a posteriori la qüestió en forma de dilema no ressignat i qui tanmateix el resol, damunt dels fets, ni que sigui amb greu i amb greuges, consumats per ell, d'aquesta manera: «No tinc sinó una excusa: la represa de la nostra genuïnitat portava pressa. Però, certament, aquesta hauria estat millor servida si cada vers hagués

9. De Riba en aquest sentit no ens costa res per carta adreçada a Carner, però sí per cartes adreçades a Benguerel i a Bladé (Vegeu aquí la nota 47, a la carta 8). Segons reporta Marià Manent (*El volum «Poesia»...* art cit. p. 53) Riba hauria fet «enrojolar» Carner per certs canvis que l'autor de *Les elegies de Bierville* considerava desafortunats.

10. Ortín (vegeu en aquest mateix número de «Reduccions» la seva ressenya a *Els fruits saborosos*, p. 139) se sent temptat a veure en *Arbres* un llibre unitari, a semblança d'*Els fruits saborosos* i de *Nabi*, perquè constata que en l'edició de *Poesia* «sofreix molt pocs canvis respecte al seu precedent homònim de 1953». La veritat és que no en podia sofrir cap sense fer enfadar en Cruzet, i que malgrat tot en sofrí alguns i per bé que només siguin retocs ja són un indicatiu.

estat sotmès, en el temps, a la contradicció dels modes successius de l'esperit. Fet i fet, el sol sentiment que em reconforta és el caràcter de la meua lleialtat —almenys en la intenció— al verb pairal.»¹¹

Probablement, la polèmica que alguns armaren tot seguit des de les voreres extremes oposades, per no dir dels dels afores, s'agafà, massa a la insabuda, més a allò que és inalterable en la manera de fer de Carner, al to general, a la musicalitat i a l'evolució homogènia reveladora de la intenció original (que eren les coses que en el fons no acceptaven), que no pas (com obertament pretenien) a les modificacions de les sonoritats. Que el poeta fes entrar una «sonoritat», un «mot», un «gir» en les orelles de 1906 i encara uns altres en les orelles de 1928, no dóna cap dret a impedir al poeta de crear-ne de nous. Tothom és lliure de llegir *Els fruits saborosos* en la versió que vulgui. Només ha de saber a quin any del segle passa. «L'època actual del català —deia Riba el 1921— serà designada amb el nom de Josep Carner, perquè pel seu estil passa tota la història del català, no feta, sinó *fent-se en curs de creació* [subratllat meu].» Amb el temps, continua Riba, hom podrà parlar també d'un «geni del gust» sostingut i nodrit per una fonamental sanitat. Diries que Carner va prendre Riba pel mot i que ho va fer durar cinquanta anys.

El que fóra realment greu seria pretendre que el Carner ara vàlid és el de 1906 o el de 1928. Carner ens ha fet, per al 1957, una feina insòlita: dir-nos poema per poema i «llibre» per «llibre» com llegia ell la seva obra; dir-nos doncs com l'hem de llegir; com *ell vol*, si més no, que la llegim. Ben errat anirà qui es pensi que això significa que ha de parar una atenció obsedida a les modificacions superficials, car aquestes no tenen cap altre objectiu que el de fer camí cap a la constitució del poema, i no pas el d'astorar el lector amb una ostentació de solucions diverses.¹² Carner posseïa, sembla

11. Carta a Manent, 28-XI-1957. Vegeu aquí la nota 59, a la carta 10.

12. També han de ser significatives les supressions, sobretot de poemes de la maduresa (i Carner fou madur molt aviat), però el judici de valor que se'n pugui fer depèn de supòsits gairebé sempre in verificables: els oblidà, els negligí, els preterí? Per quins motius negligí i preterí? El fet que un article de Joan Ferraté (vegeu aquí nota 51 carta 9) el fes decidir a incloure un

en creixement, la humilitat pròpia del geni que s'avé a triar forçat per l'acord profund i a sumar guanys per fer passar la poesia que fou un dia ideal a una poesia cada cop més concreta, és a dir, cada cop més Poema. Potser no és ara, en la seva per-fecció, tan somrient com fou.¹³ Però què hi fa, si així és més única i més universal, i doncs més admirable? Els errors de Carner, Riba i Manent vetllant, són així errors de gran poeta: Quandoque bonus dormitat Homerus. Vull dir que també d'això l'únic responsable, al capdamunt i al capdavant, és Carner.

La nostra edició es basa sobre els originals de les lletres de Carner a Manent i sobre còpies mecanografiades de les lletres de Manent a Carner, que Manent guardava, les unes i les altres cedides amablement per l'autor de *El cant amagadís* a «Reduccions». Hi hem afegit una carta de Carner de 1963 a Albert Manent, de la qual el destinatari féu ús en la seva biografia del poeta i que ens ha ofert pel que té de valor literari i documental. Agraeixo també

poema dins l'obra, i dar-li un lloc d'honor, sembla delatar en Carner una necessitat de corroboració externa més àmplia que l'oferta pels assessors immediats. Vet aquí un forat per on es podria esbalçar un doll nou de problemes.

13. L'obra de Carner s'ha de llegir d'acord amb el sentit que l'obra revela al final, en la mesura que els versos han estat sotmesos, en el temps, a la contradicció dels *modos successius de l'esperit*, com diu ell. Tot i que el goig màxim del poeta ve de la lleialtat al verb pairal, en la consciència que «cap valor etern no es pot fixar en una llengua fluctuant» (*La literatura catalana avui en dia* [1956], dins *Prosa d'exili* op. cit. p. 175) i que tot es trenca entorn d'una idea i d'una voluntat d'art, ningú no pot menystenir el fet que el procés del somrient a l'ombrívol té motivacions personals i socials i, encara, religioses i filosòfiques, procés que és paral·lel o corresponent a l'expansió de l'existencialisme en el món francès i anglosaxó, no del de Simone de Beauvoir, ni encara el de Sartre, sinó el de l'existencialisme cristià, el protestant inclòs —i encara no tant el de Simone Weil com el de Kierkegaard (aquest ja mig donat a conèixer a Catalunya per Joan Estelrich força aviat). Prescindir absolutament de les motivacions personals, de les lectures contemporànies i dels valors temàtics mena, en literatura, de dret a l'absurd, no pas menys en el cas de Carner (penso sobretot en *Nabí*) que en el de Riba (penso sobretot en *l'Esbós de tres oratoris*).

públicament l'ajut d'Eulàlia Riba i de Carles-Jordi Guardiola i els aclariments que he rebut de Joan Ferraté i de Jaume Coll quan els els he demanat.

SEGIMON SERRALLONGA

Bruxelles, 8 nov. 1949

Carissimo Manent,

Il mio silenzio fu lungo, certo,² ma siete sicuro che non ho dimenticato la mia decisione di accettare l'editore da voi propostomi³. Ebbi bisogno di rivedere i miei scritti, obbligo che le circostanze, sovente, mi costrinsero a smettere, e poi di calcolare quale sarebbe il miglior metodo nel mio lavoro, e che doveri potrei assumere con possibilità razionale di promettermi la puntualità.

Finalmente, vi scrivo credendo di avere la buona soluzione.

Farei la cosa in modo graduale, procurandovi due volumi annuali, alternando generalmente le opere nuove colle ristampate, intendendosi, però, che le vecchie sarebbero più o meno ringiovanite o possibilmente accompagnate di qualche lavorino

1. L'original, en italià, és mecanografiat.

2. De tres anys. El 10 d'octubre de 1946, en efecte, Marià Manent li havia escrit pregant-li que acceptés la proposta que acabava de fer-li l'editor J. M. Cruzet (Vegeu Marià MANENT *El volum «Poesia», primer de les obres completes*, a «L'Avenç» n. 68 / febrer 1984, pp. 52-53).

3. Manent, amb la seva muller, havia visitat Carner a Brussel·les aquell mateix estiu per convèncer-lo de reeditar tota l'obra (Vegeu l'article de Manent citat a la nota anterior i, aquí, la carta n. 10). Cruzet havia reprès les edicions en català, de primer excepcionalment amb les *Obres completes* de Verdaguer (1943), i després sistemàticament: el 1949 tirava endavant una col·lecció de llibres solts, la «Selecta» (des de 1946; el 1946 van sortir, per aquest ordre, obres de Verdaguer, Ors, Rusiñol, Roig i Raventós, Pin i Soler, tot reedicions, i pel desembre la primera edició de *Del joc i del foc* de Riba) i dues col·leccions d'obres completes, la «Perenne» (des de 1947) i l'«Excelsa» (des de 1948). El 1952 començaria la «Selecta universal», on sortirien traduccions de Marià Manent i sobretot de Josep Carner, tot reedicions: Andersen (1952), Marc Twain (*Tom Sawyer*, 1953), Erckmann-Chatrian (*L'amic Fritz*, 1953), Defoe (*Robinson Crusoe*, 1953) etc. Carner no deixà imprimir a Catalunya obres originals seves sinó clandestinament o disfressant les dates (*Nabí* 1938 = 1947); *Els fruits saborosos* 1935 = 1948) o en edició privada (*La més perfeta*, 1946; *La malvestat d'Oriana*, 1948), que eren, a més, reedicions.

assai recente. Magari il vostro amico si sia strettamente specializzato nelli omnibus⁴; ma se non ammettesse i volumi particolari, forse non sarebbe difficile trovare un altro editore per costoro. Di fatto, una tale presentazione in più volte, preparerebbe ottimamente l'omnibus finale. In queste condizioni, credo che in due anni il mio lavoro sarebbe finito.

Per cominciare, darei due volumi nuovi. Il primo, il *Misterio*⁵, ma che ormai non è più quello che voi leggevate. È più conciso, più avvicinato alla tecnica teatrale; certi dialoghi sono stati sorpresi, ci sono parecchie novità, e, alla fine, l'azione si snoda in tutt'altro modo. Il secondo volume sarebbe (dicendolo in italiano) *Alcuni Alberi*⁶. Se l'editore preferisse una ristampa, potrei inviare, dopo tre mesi, o all'incirca, d'intervenzione, una scelta dei miei primi poemi, fino a *Les Monjoies*⁷, esclusivamente.

Ad ogni modo, desirerei avere volumi oppure copie di L. dei Poeti⁸ (non, certo, ch'io pensi di trovarci gran cosa), il 2° L. di Sonetti⁹, e *Les Monjoies*. —C'è più tempo per la ricerca di *The*

4. En obres completes. Vegeu nota 3.

5. El *Misterio de Quanaxhuata*, escrit directament en castellà (d'on la invectiva de Ferran de Pol *Contra l'obra de Josep Carner: Misterio de Quanaxhuata* als «Quaderns de l'exili» n. 1 (setembre 1943 pp. 3-4) i publicat a Mèxic D. F. 1943. En aquests moments ja devia haver esdevingut *El ben cofat i l'altre*, que sortiria a Perpinyà el 1951. Per a les diverses interpretacions del *Misterio*, vegeu FERRATER i MORA, *El ben cofat i l'altre* dins *L'obra de Josep Carner*, Barcelona 1959, pp. 135-139; Pere BOHIGAS, «*El ben cofat i l'altre*» (*El Misterio de Quanaxhuata*) de Josep Carner, a «*Bulletin of Hispanic Studies*» vol. XLVII, n. 2 / abril 1970, pp. 131-140; Albert MANENT, *Josep Carner y América* a «*Cuadernos Hispanoamericanos*» n. 412 / octubre 1984, pp. 20-21.

6. *Arbres*, el primer llibre de poemes de Carner publicat lliurement a l'interior, no sortí a la «*Selecta*» (n. 133) fins el 1953. Era un recull antològic de poemes esmenats i incloïa uns quants inèdits; duia una nota preliminar de Marià Manent.

7. *Les monjoies*, Barcelona, 1912.

8. *Llibre dels Poetas*, el seu segon recull de poesia, aparegut a Barcelona el 1904.

9. El *II Llibre de Sonets*, Barcelona 1907.

*Greenfinch Planets*¹⁰ e di articoli speciali.— Ora mi viene in mente che mi sarebbe pure necessario di avere delle copie dei poemi di *The Word in the Wind*¹¹ non ristampati nella *Offrande Inutile*¹².

Vi accludo in questa busta i due poemetti sconosciuti che parvero interessarvi.

A voi e alla Signora M.¹³ invia mia moglie her best salutations. Che la Signora M. voglia gradire i miei omaggi.

Dite, ve ne prego, a M. junior, autore di quel libricino giovanile¹⁴, ma già sicuro e degno di lode, che lessi i suoi canti con grandissimo piacere, e che sono convintissimo dell' autenticità delle sue facoltà poetiche, e le auguro un bel avvenire.

Abracciamoci i tre poeti, in poetica e umana amicizia.

J. Carner

2

25 maig 1952

Amic Manent:

Després de totes les vostres bondats, em reca d'haver-vos de demanar encara, per a completar la col·lecció *Mar* (que voldria enviar a Cruzet), que procureu d'obtenir-me aqueixa diabòlica Cançó dels negres de Curaçao, o com se digui. Ja que no es troba a *Bella terra*, crec que *no té més remei* que ésser al *D'ací i d'allà* que, ai las, no es inspeccionable a Brusel·les ni a París¹⁵. No m'és pas

10. *Les planetes del Verdum*, tria de trenta articles apareguts a «La Veu de Catalunya» entre 1909 i 1919 i en llibre a les Publicacions de «La Revista», Barcelona 1918.

11. *La Paraula en el Vent*, Barcelona [1914].

12. *La inútil ofrena*, Barcelona 1924.

13. Josefina Segimon de Manent.

14. Albert Manent, *Hoste del vent*, Barcelona 1949.

15. La «Cançó dels negres de Curaçao» no havia estat publicada, en efecte, a *Bella terra, bella gent* (1918 i 1936), però tampoc a «D'ací i d'allà». Segons Jaume Coll, ha de referir-se a la «Cançó del negre de Jamaica a l'estiva d'un vaixell», que comença: *Al fons de tot de l'estiva*. El poema no pogué entrar a *Poesia*.

tan important de tenir uns alexandrins bastants incautes sobre una balladora: la Caterina, la flor de Premià, que deuen trobar-se a la mateixa revista; però sense rebre'n la còpia no puc decidir si la incloc o no a la tramesa d'*Auques i Ventalls*.¹⁶

Sóc a París per a sentir música de Stravinsky i altres innocentíssims excessos: em sento apte per al treball, dormo excel·lentment, de manera que els enuigs, ara per ara, semblen haver-se esvaït totalment.— Vull esperar que vós estigieu eixeridíssim, disposat a jugar al tennis «amb la mà dreta i l'esquerra» com diu aquella cançó que havíem cantat quan érem més joves que no som ara.¹⁷

Aprofito aquesta avinentesa per a pregar-vos que sigueu *dur* en el vostre judici dels meus versos. Si m'indiqueu que caldria ésser més inexorable que jo mateix i suprimir encara el que sigui, us en restaré reconegut. Un hom arriba a no veure els seus propis textos.

Espero ací la meua muller, que és al litoral belga. Però sé que interpreto els seus sentiments enviant-vos, a vós i als vostres, les seves salutacions, amb les meves ben cordials.

El vostre vell amic reconegut

Josep Carner

16. Es tracta, segons em diu Jaume Coll, del poema «La balladora», la protagonista del qual es diu efectivament *Caterina*, però no és la flor de Premià, sinó «la flor de l'Arbassar». El primer vers deia: *Si en viles que enlluernen prop de la mar sonora*. El poema, que no era tampoc a «D'ací i d'allà», no pogué aparèixer tampoc a *Poesia*.

17. Carner havia glossat *Els segadors* per als Jocs Florals de Girona de 1902 en *Rondalla de sanch* (text i variants reproduïts per Loreto BUSQUETS, *Escrips inèdits i dispersos de Josep Carner*, Editorial Barcino, Barcelona 1984, pp. 281-282). Els versos «El bisbe els va beneir / amb la mà dreta i l'esquerra» fan d'epígraf al poema «La deixa», dedicat a Torras i Bages (*Poesia* p. 104).

[al marge esquerre]

F. G. S.¹⁸ primer orador eucarístic. *On aura tout vu*. Podríeu procurar-me l'adreça de Maurici Sarrahima?¹⁹

3

25 oct. 1952

Estimat Carner:

Fa temps que no sé res de vós directament: pel juny els Vandercammen²⁰ van donar-me'n bones noves. Heu treballat molt? ¿Quin és el títol del nou recull de poemes revisats que enviareu a En Cruzet? He llegit els que vau trametre-li fa uns quants mesos i veig que heu fet una revisió a fons; el vostre desig de perfecció us ha dut, potser, en alguns casos a un excés d'escrúpols. En Riba també ho creu així. De vegades se'ns fa dur d'acceptar el rostre nou d'un poema o d'un vers vostre que anys i anys ens han cantat a la memòria en una forma admirada i que judicàvem intocable. Algunes de les vostres correccions em recorden les que va fer Yeats en el seu temps de maduresa, que responien a un nou concepte de

18. Segurament Federico García Sanchís (València 1887-Madrid 1964), membre de l'Acadèmia espanyola des de 1941; excellí en l'art de la *charla* i, segons el text citat per Albert Manent (*Josep Carner i el noucentisme*, Edicions 62, Barcelona 1969, p. 148), es considerava amic del poeta. El XXXV Congrés Eucarístic Internacional se celebrà a Barcelona del 25 de maig a l'1 de juny de 1952 i constituí una manifestació del nacionalcatolicisme del règim franquista.

19. L'opinió de Maurici Sarrahima sobre les esmenes en curs no li era indiferent. Vegeu aquí carta n. 5.

20. Edmond Vandercammen, de l'Acadèmia Reial belga, assistí aquell any al Congrés de Poesia de Segòvia representant el Pen Club de Bèlgica. Fou també amic de Riba. Col·laborà en el volum d'homenatge a Carner (*L'obra de Josep Carner*, Editorial Selecta, Barcelona 1959, pp. 78-80) i participà després en l'homenatge pòstum de la «Jeune Parque» de Brussel·les el 4 de juny de 1971.

la dicció poètica i de la mateixa poesia. La majoria de les alteracions que heu introduït en els vostres poemes són encertadíssimes, però —us ho dic perquè vós em vau demanar la meua opinió franca— en alguns moments la modificació sembla massa profunda. Això vol dir que, segons la nostra modesta manera de veure, no us hi heu d'amoïnar tant. La vostra obra, fins la primicera, ja és meravellosa.

Escriviu-me i doneu-me noves sobre la marxa del vostre treball. Ja voldríem veure el volum a les llibreries!

Records a la vostra muller i per a vós una forta abraçada del vostre vell amic,

Marià Manent

4

31 maig 1953

Sr. Josep Carner,
Brussel·les.

Estimat amic:

Fa molts mesos que no he rebut lletra vostra, però en Joan Miró²¹ m'ha dit que us ha vist diverses vegades a París i que esteu en la més excel·lent forma. També m'ho deia, fa pocs dies, l'Ortega Costa²², a qui vaig encarregar que us abraçés de part meua.

El volum *Arbres* està a punt de tirar-se. He escrit per a aquest llibre una petita nota preliminar sense importància²³; m'hauria

21. El pintor.

22. Juan Ortega Costa, fill de Barcelona, parent de Joaquín Costa, el lleó de Graus, diplomàtic de la República i exiliat a Brussel·les, fou un amic lleial de Carner. Col·laborà en el volum d'homenatge al poeta amb un article sobre la seva activitat professoral a Brussel·les (*L'obra de Josep Carner* pp. 281-287).

23. *Arbres*, Editorial Selecta, Barcelona 1953, fou l'únic llibre, dins el gran projecte de revisió d'aquests anys, que Carner aconseguí de fer sortir solt. Duia una nota preliminar de Marià Manent, reproduïda a *Poesia, llenguatge, forma*, Edicions 62, Barcelona, 1973, pp. 89-91.

agradat de fer l'estudi llarg i seriós que es mereix, però ara no tinc temps ni frescor d'esperit per a un treball així. Perdoneu-me. L'editor voldria un retrat vostre recent, que aniria com a frontispici. Voldreu enviar-lo a en Cruzet? És cosa urgent, perquè vol donar l'ordre de tiratge tan aviat com sigui possible.

Sé que teniu molt avançada la revisió dels altres poemes. Suposo que no seguiu mostrant-vos massa rigorós amb vós mateix i que la metamorfosi de certs versos no serà tan profunda que no ens permeti de reconèixer aquells éssers deliciosos.

Nosaltres estem bé, gràcies a Déu. L'Albert fa l'últim any de la carrera i és sargent; la meva filla gran és a Londres.

Records a la vostra muller i vós disposeu sempre del vostre vell amic

Marià Manent

5

[darreries de desembre 1954 o primeries de gener 1955]

Benvolgut M. Manent,

Missenyora i un hom hem vingut a passar les vacances de Nadal a la Campine, contrada sorrenca, amb grans espais de coníferes i de bedolls —i, al seu temps, amb un devessall de brucatar florits— És un lloc excel·lent per a ben dormir, —benefici, el d'aquest repòs, incomparable per a la meva muller, a la qual l'insomni desorganitza. —És ací on m'ha vagat d'escriure un sonet que, *in mente*, adreço al vostre fill: el trobareu, per a lliurar-lo de la meva part, en companyia d'aquesta lletra.²⁴

Com voldria que tots tres fossiu en bell estat de salut! Aquesta és la primera de les felicitats que Missenyora i jo us desitgem en 1955. Després vénen totes les altres, sense mancar-n'hi una ni mitja.

24. És «El mol·lusc inspirat» que figura a *Mar* (Poesia p. 673).

Haureu vist que Missenyora és acadèmica²⁵; encara un afegitó a les seves tasques i responsabilitats —cursos, conferències, articles en revistes franceses i belgues, examen i revisió de textos d'estudiants i d'autors. Estem decidits a fer, tant com se pugui, petites escapades a llocs sedants i salutífers com aquest. —Jo tinc molt avançada una antologia espanyola,²⁶ que no he pogut refusar de compondre, i, havent plegat, per límit d'edat, les tasques universitàries, he acceptat l'espontani oferiment, per part de l'Institut de Hautes Études, d'esdevenir, amb caràcter vitalici, un dels seus professors, i donar-hi un curset de literatura catalana, que acabaré aquest mes de gener²⁷. Tot seguit em posaré a acabar la revisió dels meus poemes, ja molt avançada i a continuar les meves traduccions de *I Fioretti*²⁸ i dels *Essays* de Bacon²⁹.

25. De l'*Académie Royale de Langue et de Littérature françaises* de Bèlgica, a la secció filològica. Pel discurs de recepció pronunciat, vegeu aquí carta n. 6.

26. No he pogut saber si aquesta antologia arribà a veure la llum.

27. Carner, un cop jubilat de la Universitat Lliure, va fer diversos cursets a l'Institut de Hautes Études de Brussel·les, sobre història de la literatura catalana, sobre creació poètica, sobre Maragall. Vegeu l'article d'Ortega Costa a *L'obra de Josep Carner* pp. 283-284 i, aquí, carta n. 7.

28. Les *Floretes de Sant Francesc*, publicades a Barcelona el 1909, foren traduïdes de nou per Carner i aparegueren a la *Selecta* (n. 233) el 1957.

29. La història de la traducció dels *Assaigs* de Bacon comença, sembla, en ocasió de la visita el 1954 de Riba a Carner a Brussel·les. Al carnet de notes del viatge a París i Brussel·les de maig-juny d'aquest any Riba fa tres vegades esment dels *Assaigs*, cada vegada formant part d'una llista dels llibres que ha d'enviar un cop arribat a Barcelona. Fa l'efecte que Carner es resistia a mantenir correspondència amb el dirigent nominal de l'Alpha: fa veure que no sap qui és (era Joan Estelrich) i que ignora l'adreça de l'editorial (ben indicada per Manent: vegeu aquí carta 7). La traducció és «oferta» per Carner a Alpha a través de Riba, el qual, inspirat per Carner, sol·licita dels «dirigents» que se li'n faci l'«encàrrec», que Carner només ha d'acceptar enviant una carta «oficial» (vegeu aquí carta n. 6); ha de fer també un pròleg, breu o llarg, com vulgui. El 25 d'abril de 1955 Carner escriu a Riba: «Em permeto enviar-vos quatre mots per al director de l'Editorial Alpha (ignoro la seva identitat) sobre Bacon. Feu-me el favor d'assabentar-vos-en i de fer-ho a mans ... perquè jo no sé si encara és vàlida l'adreça que porta la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila.» El 29 de novembre, 1955,

Sento que C. Riba i M. Serrahima són bastant hostils a la revisió dels meus poemes, que jo considerava com un deure indeclinable. Com que só una persona relativament enraonada, el meu actual desig seria el següent: conservar totes les esmenes que corregeixen deficiències o errors —respectar el text primitiu quan les esmenes semblin encara pitjors. Però em deté el meu desig de no afligir una o més persones amb una nova revisió, i ara més que mai delicada i carregosa. Deu-me, si us plau, el vostre consell sobre aquest punt. El meu estat d'esperit és, potser, responsable, en part, de la meua lentitud. Estic, com sempre, a cavall sobre el principi (autoritzat per il·lustres exemples) que l'opció de l'artista no s'extingeix per una primera publicació. Potser m'hauré equivocat, com diem, «més de quatre vegades»; aleshores, tanmateix, voldria la indicació taxativa del que tingui posat de deterioració.

Cesso d'enutjar-vos amb les meves coses.

Si heu escrit quelcom de nou, em faria gran plaer que m'honoréssiu amb la vostra confiança.

Els meus homenatges a Madame i els meus vots per al perfecte restabliment del vostre fill: abraceu-lo de part meua.

El vostre vell i reconegut amic

Josep Carner

Carner envia a Riba l'original manuscrit, «ací adjunt», de la traducció dels *Assaigs* i li diu que ja està «treballant en el pròleg, que no trigaré gaire a acabar» i que li fa a mans el paquet dels *Assaigs* «perquè no trobo l'adreça de l'Editorial Alpha.» Poc després Riba portava l'original, sense pròleg encara, a l'editorial. El 28 de gener de 1957, Carner escrivia a Riba: «No m'ha vingut un sol mot de l'Editorial Alpha acusant recepció (que ha d'haver tingut lloc fa mesos) de la meua traducció de Bacon (*Els Assaigs*). Suposo que això és mal senyal. Si no hi ha manera que es publiqui aquell text, ¿podríeu cercar de recollir-me'l? Potser un altre dia trobaríem un altre editor.» Sembla que Carner no recordi que hi ha encara el pròleg o «prologuet» per fer ni que la notícia de l'acceptació de la traducció li havia estat comunicada per Riba en nom de l'editorial. Fins aquí la història que jo he pogut seguir. Finalment l'obra aparegué a Curial, amb la introducció inacabada i, curiosament, amb la traducció també inacabada (Francis BACON, *Assaigs*, traducció catalana i introducció de Josep Carner, Curial, Barcelona 1976).

17 gener 1955

Estimat Carner:

Perdoneu que hagi trigat a contestar la vostra amable carta³⁰. He tingut una lleugera grip, i això m'ha endarrerit les coses. La vostra gentilesa ha commòs l'Albert i no cal dir que la Josefina i jo també us agraïm molt que hàgiu volgut dedicar-li el bell poema, una mica ronsardià, d'una música tan fina i clara³¹. Moltes gràcies, també, a vós i a la vostra muller, del cordial record amb motiu del començament d'any. Tots us el desitgem ben venturós, amb força sortides cap al país de les coníferes i els bedolls i de la son tranquil·la.

Feliciteu, us ho prego, Madame Carner amb motiu dels honors acadèmics. He llegit el seu discurs³², que tracta precisament un tema pel qual he sentit sempre una especial atracció; no sé si vau tenir ocasió de veure —fa cosa d'un parell d'anys— a «Ínsula» unes modestes notes meves sobre les relacions entre la història literària i la crítica literària amb motiu d'un llibre de Praz³³. Amb quina agudesia és plantejat el problema en el discurs i quina admirable solució de síntesi s'hi proclama! L'Albert us escriurà per a regradar-vos, a vós del sonet i a la vostra muller del fascicle amb els discursos de l'Acadèmia.

Celebro que a primers de febrer ja torneu a quedar lliure per a reprendre (i acabar) la revisió dels vostres poemes. Convé molt que

30. Vegeu aquí carta n. 5.

31. Vegeu aquí carta n. 5 i nota 7.

32. *Discours de réception à l'Académie Royale de Langue et Littérature françaises*, de 23 octubre 1954, «Bulletin de l'Académie Royale...», décembre 1954 (reproduït a Emile NOULET, *Alphabet critique 1924-1964*, II, 1965, pp. 129-139).

33. Es tracta de l'article «Mario Praz y la historia de la literatura» aparegut a «Ínsula» n. 113, Madrid 1953, ara dins Marià MANENT, *Llibres d'ara i d'antany*. Edicions 62, Barcelona 1982, pp. 184-189. El llibre a què es refereix Manent és *La Casa della Fama*, publicat a Milà el 1952.

deixeu la tasca llesta en aquesta tongada: L'editor es frisa una mica i hi ha molta gent que espera la publicació del llibre. Quant a les correccions, no crec que calgui una revisió minuciosa de la vostra revisió. La meua impressió personal és que en molts casos heu millorat el text —traient arcaismes, corregint deficiències, suprimint estrofes de valor poètic inferior al de la resta de la composició o substituint encertadament formes estilístiques—; les esmenes que, com dieu vós, tenen «posat de deterioració» són en nombre bastant inferior a les indiscutiblement encertades. Les que no ens plauen, per exemple, són algunes de *Serenada d'hivern*: «que t'heu i t'avicia» (vers 8); «No cap gement violinet» (vers 27) ens sembla inferior a «no és el poruc violinet» de la versió primera³⁴. El primer vers de la cançó *Deu nos dó ser catalans* em sembla innecessàriament desfigurat en l'esmena: «Deu nos dó d'ésser d'on som»³⁵. Les nostres objeccions són d'aquest tipus i em sembla molt bé que, en els poemes encara a revisar, cenyiu les correccions a allò que sigui estrictament indispensable, respectant sempre que sigui possible el text primitiu. Pel que fa als poemes ja revisats (i que són ara en poder meu), en parlaré amb en Riba i amb tota franquesa us direm quines esmenes ens semblen innecessàries. Vós teniu, no cal dir-ho, l'última paraula, i no ens hem pas de molestar, ni poc ni molt, si prescindiu de les nostres reserves. Us repeteixo que, en conjunt, la revisió ha obtingut bells resultats; les nostres observacions no han d'engavanyar-vos i convé molt que comenceu amb gran ímpetu aquesta darrera etapa que us permetrà d'enviar-nos aviat la resta de l'original.

Penso que en Riba estaria content si enviàveu a l'Editorial Alpha (Via Laietana, 30) una carta «oficial» acceptant l'encàrrec de traduir els assaigs de Bacon³⁶. I una altra cosa, encara: sé que els

34. «Serenada d'hivern» havia figurat en *La paraula en el vent* (1914), *Inútil ofrena* (1924), *Sons de lira i flabiol* (1927) i *Llunyania* (1952). Carner mantingué, per a l'un i l'altre vers, la versió de 1924. Hi ha, però, un error tipogràfic al vers 8 en el volum *Poesia* (p. 327): ha de dir: «que ton bell cos havia».

35. La cançó prové de *Bella terra, bella gent* (1918 i 1936). Carner mantingué la versió antiga (*Poesia* p. 98).

36. Vegeu aquí carta n. 5, nota 29.

representants del Consistori dels J. F. de Barcelona us han ofert la Presidència de l'homenatge que es farà enguany —crípticament— a la vella institució. Estaran molt contents si els honoreu acceptant-la.⁸

Els meus records a Madame. Ja us tornaré a escriure aviat. Disposeu sempre del vostre devot i vell amic

Marià Manent

P.S. ¿És al compte de l'Anglo South American Bank³⁸ on cal ingressar el producte de la venda de *Paliers*³⁹? Confirmeu-m'ho, si us plau.

7

Club de la Fondation Universitaire
Bruxelles, le 24-1-1955

Benvolgut Manent:

La dona de casa us agraeix les vostres paraules: té en gran estima el vostre vot. Fa un poc més d'un any que sóc abonat a *Ínsula*: cercaré el vostre article⁴⁰ que no he llegit, sens dubte per no haver arribat ací el número que el contenia durant una de les nostres absències. —Celebraré que tant vós com el vostre fill estigueu ben restablerts; i que 1955 sigui per a vosaltres, com per a Missenyora, una anyada feliça.

Us agraeixo les penes que us preneu per a fer-me el valuós servei de la revisió de textos. Estic segur que acceptaré les vostres opinions conservadores, i si algun cas em semblés dubtós, us proposaria una solució nova. Però tinc confiança que això no passarà sinó rarament.

37. Vegeu aquí carta n. 7 i nota 45.

38. Banc instal·lat a la plaça de Catalunya de Barcelona.

39. *Paliers* Poèmes. Traducció d'Emile Noulet i l'autor. Pròleg de Roger Caillois. Brussel·les 1950. Recull antològic (80 pp.) amb alguns poemes inèdits.

40. Vegeu aquí carta n. 6, nota 33.

La concordança d'opinió M. M. + C. R⁴¹ té per a mi grandíssim pes.

Avui o demà escriuré a Riba sobre el Bacon⁴², treball que ja tinc començat. Però encara passarà al davant la correcció dels meus poemes, ja avançadíssima. I no deixo pas de banda *I Fioretti*. Acabat el meu curset, espero que tot anirà com una seda.

Digueu al vostre fill qu'acceptaré d'escriure un petit discurs per als J. F.⁴³ Crec que ell actuarà de Secretari, i a mi em fan goig les bones companyies.— Podeu fer l'ingrés al compte del A.S.A.B.⁴⁴ del que *Paliers* hagi produït.

Per al curs pròxim, si no hi ha destorb o bé caducitat, voldria preparar, a la tardor d'enguany un curset sobre Joan Maragall.⁴⁵ Quan us vagui d'escriure —la cosa no porta pressa— digueu-me si hom pot procurar-se fàcilment el discurs a l'Ateneu sobre *La Paraula Viva* i la *Nausica*.

El vostre vell i reconegudíssim amic

Josep Carner

41. Marià Manent, Carles Riba. En una plana d'un carnet corresponent als anys 1955-1956, Riba tenia anotats els títols dels llibres següents: *Arbres*, *Els fruits saborosos*, *Lluna i llanterna*, *Nabí*, *Auques i ventalls*, *Cor quiet*.

42. És possible que trigués encara gairebé quatre mesos. Parla de Bacon a Riba en cartes del 23 d'abril i 29 de novembre de 1955.

43. Aquest discurs, encara inèdit, arribà tard a la festa i fou arxivat. Felip Graugés hi llegí en comptes d'aquell el discurs pronunciat per Carner, «Universalitat i cultura», en la XII Festa Anual de l'Institut (IEC, *Discursos i memòries*, Barcelona 1938).

44. Anglo South American Bank.

45. En enviant a Riba el manuscrit dels *Assaigs* de Bacon i comunicant-li que ha tramès ja a Cruzet els textos, revisats, de *Nabí* i de *Lluna i llanterna*, Carner escriu: «Em manquen tres conferències del curset de Maragall, i encara no sé si parlaré de *Nausica*: si fa no fa, la llengua hi és tan deixada com a la dissortada *Margarideta*. Sort que, de vegades, la traducció fa de tapabrusts. // El vostre pròleg de l'antologia maragalliana i el parer llegit a casa de Ferran] C[anyameres] són admirablement generosos. I no creguessiu pas que jo no admiro el bon Maragall. Però de vegades el seu català està bastant per dessota del d'Apel·les Mestres.» (Carta del 29 de novembre, 1955).

29 agost 1957

Estimat Carner:

Estic molt content que hàgiu enviat els poemes que us va indicar l'Albert: són peces importants i la seva exclusió hauria estat causa de més d'un condolgut comentari.⁴⁶ L'edició està molt avançada i aviat començarà el tiratge: penso que lliuraré les proves definitives a mitjan setembre, si Déu vol.

Ara voldria demanar-vos indulgència per la primera versió d'uns pocs versos de tres poemes; crec sincerament que aquests versos mereixien d'emancipar-se i d'esdevenir «del comú» —com dieu en el pròleg de la vostra *Llunyania*⁴⁷. La vostra revisió, feta sota la influència de l'emoció originària, gairebé sempre ha millorat els textos, però potser, en els casos que us diré, el primitiu estat de consciència no ha renaixut prou eficaçment. Em refereixo: 1) a *Serenada d'hivern*: ens plauria que deixéssiu tal com foren escrits els versos 2, 3 i 4 de la darrera estrofa. Encara que «aimia» sigui un provençalisme i potser a vós us sona com a floralesc, trobo que no desdiu en el context; per altra banda, sembla més expressiu «no

46. «El meu fill, en la feina de buscar el llibre d'on procedia cada poema en la nova ordenació temàtica, per preparar l'índex, s'adonà que potser uns quaranta poemes, de llibres ja de la maduresa, no figuraven entre els textos revisats que enviava Carner. D'acord amb el poeta, la majoria d'aquestes composicions oblidades —o preterides— van ser incloses en el volum.» (Marià MANENT, *El volum «Poesia»... art. cit.* p. 52).

47. Aquest pròleg, esdevingut famós, ha estat reproduït per Albert Manent a *Prosa d'exili (1939-1962) de Josep Carner*, Edicions 62, Barcelona 1985, pp. 163-164, sota el títol de *El dret a l'autorevisió*. Carles Riba, a qui la meitat del pròleg era nominalment endreçat, deia en carta a Xavier Benguerel (28 d'octubre, 1951): «M'encanta això que dieu del pròleg d'en Carner. Que gran es veu aquest escriptor, en la seva personalitat, per l'absència! ... Jo l'he tingut sempre, des dels meus començaments, com un germà gran i un mestre; no hi ha dia que no pugui referir a ell alguna cosa del que faig o penso o escric. I en la meua il·lusió, bastant irrealitzable de moment, d'un viatge a París, hi ha en gran part el desig de veure'l. Que paraules meves, doncs, hagin tingut un sentit per a ell i les citi en el seu

és el poruc violinet» que «no cap gement violinet»⁴⁸. 2) a *Nova cançó del desembre congelat*: Els 4 darrers versos de la tercera estrofa ens agraden, francament, més en la versió primera; el mateix us diria dels 4 últims versos de la quarta estrofa: «toca un pobre el cornetí — i en la fronda del jardí etc. Ens sembla molt encertada la supressió de les estrofes 5a. i 6a., però ens permetem demanar clemència per la primera versió de l'última estrofa (els 4 primers versos de la qual heu substituït totalment). Potser —aquesta és la modesta opinió d'un lector — el to massa explícitament patriòtic del text revisat no correspon prou fidelment a la primera idea de poema.⁴⁹ 3) a *Recança*: ens agradaria que respectéssiu els versos 2 i 6 de la primera estrofa. «Per la bruixa entesa» sembla molt més vívid que «Per màgica empresa»; «I l'acàcia en tot esclat» té, em sembla, una concretesa més poètica que el genèric «arbre en flor mig decantat».⁵⁰ I res més. Perdoneu aquesta sinceritat nostra

pròleg a *Llunyania*, m'omple de goig i d'orgull.» Un any després (en carta del 29 de desembre, 1952, a Artur Bladé), Riba manifestava ja la seva opinió clara sobre les esmenes introduïdes en els poemes antics: «Tinc *Llunyania* de Josep Carner. Un bon mestre! (Llàstima només que faci malbé, corregint-los, grans poemes seus d'altre temps!). He de fer per a «Selecta» una antologia d'ell: l'aventura em tempta, em permetrà de reunir “un Carner fort” d'en mig de molta desigualtat i de molta banal retòrica.» L'antologia exigí molt d'esforç i de temps a Riba, tant més que havia de resoldre abans la d'en Maragall (carta a Bladé del 6 de juny, 1953). Riba féu, finalment, la tria, fonamentalment, sobre l'edició de *Poesia* (1957) i ordenà els poemes per temes, segons el criteri carnerià, modificant, però, la denominació d'algunes seccions. Quan morí, tot aquest material era ja a l'editorial, sense haver-ne pogut redactar, però, el pròleg ni haver-ne esbossat, segons sembla, l'esquema. La primera edició de l'*Antologia poètica* de Carner a cura d'ell aparegué a la Selecta el 1963.

48. Vegeu carta 6, nota 34. Carner s'avingué també aquest cop a la proposta.

49. *Nova cançó del desembre congelat* ja figurava a *Auques i ventalls* de 1914. Per les variants antigues i posteriors, vegeu la reedició de 1935 a cura de Joan Ferraté, Edicions 62, Barcelona 1977.

50. *Recança* passà per *L'oreig entre les canyes* (1920, p. 69), *Inútil ofrena* (1924, p. 180) i *Sons de lira i fabiol* (1927, p. 41). Carner acceptà la proposta de Manent i mantingué la versió de 1924 (*Poesia* p. 336).

(l'amic Riba coincideix en moltes d'aquestes observacions): creiem que ens hi obliga, no solament la nostra vella amistat, sinó, més especialment, la confiança amb què heu volgut honorar-nos fent-nos vigilar aquesta edició de la vostra Obra poètica. Són simples suggerències, i no cal dir que vós teniu la darrera paraula en aquestes coses; ja sé que els poemes, com digué Valéry, no «s'acaben» mai, sinó que «s'abandonen» quan es tracta d'autors que, com vós, són tan exigents amb ells mateixos. Us felicito per la prodigiosa manera com heu millorat gairebé sempre, amb la vostra pacient revisió, les obres de la vostra juvenesa.

Com us he dit, el llibre està a punt d'ésser tirat; urgeix, doncs, la vostra resposta.

Records per a la vostra muller; per a vós una abraçada del vostre vell i devot amic,

Marià Manent

9

Club de la Fondation Universitaire
Bruxelles, 1e 20 sept. 1957

11, Rue d'Egmont

Benvolgut Marià

Manent

Benvolgut Albert

al Mas Segimon

Amics: com us agraeixo totes les precaucions, cauteles i consells que la meva aventura poètica us ha mogut a concedir-me! Crec haver acceptat totes les vostres suggestions. Heu posat en pràctica una amistat lleial i cordial que mai no us agrairé a bastament. M'he sentit orb, com el Tobies bíblic, no pas, certament, com Homer; i vosaltres, entre tots dos, heu fet amb mi obra misericordiosa com l'arcàngel Rafel.

En prova de la meua confiança us envio un poema negligit, només perquè, avui mateix, el trobo citat en un fascicle de Joan Ferraté que em torna casualment a les mans. Si el creieu tolerable per al llibre tan beneficiat per les vostres influències, i si encara s'hi és a temps, podeu incloure'l a la secció *Lloc*.⁵¹

Us desitjo un bell acabament de les vostres vacances. Nosaltres acabem d'instal·lar-nos en un 6e pis⁵² que ens permet de veure un magnífic panorama i és prou esbarjós per acollir dignament el nombre sempre creixent dels nostres llibres. Com me plauria que tots dos, o almenys l'un de vosaltres, em vingués a veure. La meua muller us envia els millors afectes. Jo he revisat en aquests darrers dies una obra teatral que volen representar-me a l'Argentina⁵³. Si reeixís a escriure'n una altra —que seria la tercera— em plauria de fer un dia un volum amb el *Ben Cofat*, el *Cop de Vent*⁵⁴ i l'altra que se'm comença d'organitzar, suggerida pel llibre de Cochrane sobre l'impacte del Cristianisme⁵⁵ en la cultura clàssica⁵⁶. La meua

51. El poema negligit era *L'estiu fecund al jardinet*, que havia aparegut a la primera (1918) i segona edició (1936) de *Bella terra, bella gent*. No fou inclòs a *Lloc*, però, sinó a *Ofrena*, on fa de cloenda (*Poesia* p. 411). Per l'article de Joan Ferraté aparegut a «Papeles de Son Armadans» n. XI / febrer 1957, pp 176-193), vegeu *Dinàmica de la poesia*, Seix y Barral, Barcelona 1968, pp. 30-34.

52. Segons m'informen Enric Sala i Jordi Bachs, el canvi de pis, de la Rue Souveraine 99 a la Chaussée de Charleroi, havia tingut lloc, com consta en el registre de l'administració comunal d'Ixelles, l'Onze de Setembre d'aquell any.

53. Si es refereix al *Mistero* de la carta I és a dir, al *Misterio de Quanaxhuata* (Mèxic 1943), es tractaria de *El Ben Cofat i l'Altre* (Perpinyà 1951) que en deriva. Però potser pensa ja en *Cop de vent*.

54. *Cop de Vent* sortí de primer en francès a Brussel·les el 1963 traduït per Noulet i l'autor; el 1966 n'aparegué l'original català a Barcelona amb un pròleg de Jordi Sarsanedas.

55. *Cristianisme*: majúscula dubtosa.

56. Ch. N. COCHRANE, *Cristianismo y cultura clásica*, Traducido del inglés por Josep Carner, México D. F., FCE, 1943 (512 ps., Las grandes obras de la historia, 21). No sembla pas que Carner portés a cap aquest projecte. Com es veu, d'altra banda, Carner tenia per obres menors o de simple suport d'obres musicals les altres peces teatrals publicades fins

muller voldria traduir *Nabi* en francès⁵⁷, però jo cerco de dissuadir-la, carregadíssima com està de feines amb els seus cursos i les seves col·laboracions a una revista de Brussel·les i una de París; tota aquesta activitat li ha impedit fins ara d'acabar el seu estudi sobre Rimbaud⁵⁸, malgrat el seu compromís amb un editor parisenc.

Voldria que corresponguéssiu amb confidències sobre les vostres activitats actuals, si no és massa demanar.

El vostre amic reconegut

Josep Carner

10

16 desembre 1957

Benvolgut Carner:

Perdoneu que hagi trigat a donar-vos les gràcies per la vostra afectuosa carta del 28 de novembre.⁵⁹ Aquests dies he estat més enfeinat que de costum, i tinc la correspondència endarrerida.

aleshores (vegeu la bibliografia de Montserrat Martí i Bas dins A. MANENT *Josep Carner i el noucentisme*, pp. 341-342, i Loreto BUSQUETS, *Écrits inédits i dispersos de Josep Carner (1898-1903)* Vol. II, pp. 55-85 i 175-177.

57. La traducció de *Nabi*, feta per Emile Noulet i l'autor, es publicà a París el 1959 amb un prefaci de Jean Wahl. Noulet en féu després un estudi, *Nabi de Josep Carner*, publicat a Brussel·les /1971?/ per la Maison Internationale de Poésie.

58. *Le premier visage de Rimbaud*, Bruxelles 1963.

59. L'essencial, en relació a *Poesia*, d'aquesta carta ha estat reproduït pel destinatari en l'article citat de Marià Manent (*El volum «Poesia»...*) i diu així: «El vostre pròleg és una obra mestra de *pietas*, feta amb cor noble i mà delicada. Em penso que en qualsevol cas me n'hauria adonat, però el meu enrojolament és més intens darrera el gran exercici de modèstia que ha comportat la revisió dels meus ritmes i rimes. No tinc sinó una excusa: la represa de la nostra genuïnitat portava pressa. Però, certament, aquesta hauria estat millor servida si cada vers hagués estat sotmès, en el temps, a la contradicció dels modes successius de l'esperit. Fet i fet, el sol sentiment

Estic content que el pròleg⁶⁰ us hagi agradat; el meu propòsit és de fer veure als joves, que només us coneixen fragmentàriament, la meravellosa riquesa de la vostra obra poètica i la pregonesa del seu «background» metafísic. Podeu estar segur que l'amistat no ha influït en la valoració dels vostres poemes: ja sabeu que els admiro des de l'adolescència quan encara no tenia el goig de comptar-vos entre els meus amics. Però la nostra vella amistat ha contribuït —penso— a decidir-vos afirmativament quan se us proposà la formidable tasca de revisar els milers de versos que heu escrit; mai no oblidaré la primera visita que vaig fer-vos a Brussel·les l'any 1949, l'alegria que vaig tenir quan va donar-me la vostra conformitat al projecte de l'Editorial Selecta.⁶¹ Vull tenir la petita vanitat de pensar que sense aquella visita el volum de més de 1.000 pàgines que aviat fullejarem (probablement abans de Cap d'Any) no s'hauria donat a les premses.

Us agraeixo de cor la distinció que em feu proposant a Mlle. Anne Marie Frédéric⁶² que tradueixi els meus versos. El dissabte passat vaig signar un exemplar del meu petit recull⁶³ per a ella i un altre per a Mme. Orgels-Stoumon⁶⁴; rebreu aviat el paquet, amb un exemplar per a vós. Serà per mi un gran honor d'ésser traduït per

que em reconforta és el caràcter de la meua lleialtat —almenys en la intenció— al verb pairal.»

60. Vegeu *Obres completes. Poesia*, Editorial Selecta, Barcelona 1957, pp. XV-LXIII, reproduït parcialment en Marià MANENT *Poesia, llenguatge, forma*, Edicions 62, Barcelona 1973, pp. 85-95.

61. Pels fruits immediats i posteriors d'aquella primera anada de Marià Manent a Brussel·les amb l'únic objectiu de veure Carner, vegeu aquí la nota 2 a la carta 1 (8 de novembre, 1949). Marià Manent tornà encara a Brussel·les el 1965, acompanyat aquesta vegada de la muller del Sr. Cruzet, quan Carner vivia ja a l'avinguda Bel-Air; vegeu el dietari de Manent *A flor d'oblit*, dies 17 i 18 d'octubre d'aquell any. En aquesta ocasió els dos poetes parlaren encara llargament de l'edició de *Poesia*.

62. Anne Marie Frédéric, amiga i deixebla de Carner a Brussel·les. Al Sr. Marià Manent no li consta que aquest projecte de traducció fos portat a terme.

63. Es refereix al volum n. 196 de la Selecta, Marià MANENT *Obra poètica*, Barcelona 1956.

64. Madame Orgels-Stoumon era també una amiga i deixebla de Carner.

una deixebila vostra —noia important i, a més, bonica. Moltes gràcies.

Ben cordialment us abraça el vostre devot amic
Marià Manent

Ara llegeixo la carta que acabeu d'enviar a l'Albert i veig que també Mme. Orgels-Stoumon està, sembla, disposada a heure-se-les amb els meus rims. Digueu-li que me'n sento honoradíssim.

11

Brussel·les, octubre 1963

Benvolgut A. Manent:

Vull suposar que heu redactat el vostre qüestionari amb generosa amistat, però no pas sense alguns brins de facècia. D'altra part, jo, tot i enviar-vos per segona vegada alguna documentació desitjo que la part biogràfica sigui reduïda a alguns trets essencials.⁶⁵

Vaig néixer al carrer d'Aribau, i això em va escaure, perquè tantost una mica madur, em semblà que és el poema català d'ell dedicat al seu protector Remisa la primera fita autèntica de la Renaixença. El meu pare Sebastià Josep Carner, nat a Capellades, era farmacèutic en aquell mateix carrer. La meva mare, doble barcelonina —com es deia a les nades en el carrer de Montcada, era

Tampoc no ens consta que el projecte de traducció a què es refereix Manent en el post-scriptum fos dut a terme.

65. La majoria d'aquests trets han estat recollits per Àlbert Manent al primer capítol («La nissaga i la vocació») del seu llibre *Josep Carner i el noucentisme*, Edicions 62, Barcelona 1969, pp. 7ss. i 299-300, on el lector trobarà informació ampliada sobre els noms i les institucions recordats pel poeta.

filla de català i mallorquina: Anna Puig-Oriol i Oliver.— El meu pare, essent jo encara criatura, passà de la farmàcia al periodisme: entrà al *Correo Catalán*, sense mai ingressar, però, en el partit carlí: més tard dirigí la revista purament catòlica *La Hormiga de Oro*. Publicà un tractat d'art escènic, un volum sobre el geni i l'art, i, naturalment, diversos articles per al diari i la revista.

La meva mare, formada en una institució religiosa francesa, era d'una sensibilitat finíssima. Potser ella s'hauria estranyat si jo li hagués dit que el seu fill era catalanista, però quan jo vaig començar d'ésser un minyonet una mica entenent, solia dir-me els dissabtes: —Porta'm, per a llegir-lo demà, un llibre triat, en francès o en català.

Jo, bastant criatura encara, —duia marinera—, essent nosaltres ja instal·lats al carrer de Dou (que aleshores *no passava*) llegia més o menys una revista dedicada a la vida teatral: *L'Aureneta*, dirigida per F. X. Godó⁶⁶. I, encara minyonet, sabent que la dita revista es publicava en una impremta gairebé davant de casa, vaig deixar-li allí, sense com va ni quant costa, una poesia molt primitiva i tota romàntica, que em fou publicada al número següent.⁶⁷ Mai més no he gosat tornar-la a llegir, per bé que, finat el meu pare, vaig trobar que ell l'havia conservada en un dels seus calaixos.

Vaig conèixer una colla de gent important. Per exemple, el vell Rubió i Ors, capblanc, en posició gairebé estàtica, en un silló. La meva mare era amiga de les seves filles. També «ens férem» amb el folklorista Maspons⁶⁸ (pare de l'actual Francesc Maspons de tan merescuda anomenada, ell també); vaig llegir, noiet, amb delícia la col·lecció dels seus cants populars. Venia de vegades a dinar a casa

66. Francesc Xavier Godó (Cadaqués 1858-Barcelona 1915) fou el segon director de «L'Aureneta» (1895-1897).

67. Albert Manent (*op. cit.* p. 18) creu que aquesta primera poesia era *Sports*, però *Sports* no sembla pas respondre al qualificatiu de romàntica. Loreto Busquets, d'altra banda, ha renunciat de moment a publicar poemes anteriors a 1898 a causa de les dificultats d'autenticació (*Escrits inèdits i dispersos de Josep Carner, I, 1898-1903*, Barcelona 1974, introducció).

68. Francesc Maspons i Labrós (Granollers 1840-Bigues 1901) presidí els Jocs Florals de Barcelona en 1897 i fou president del Centre Excursionista de Catalunya (1892-1896).

l'Albert Llanas, i d'altres cops l'ex-actor Joan Rissó, baró de Santa Clara, aleshores professor del Conservatori de Barcelona. Més tard vingué Evelí Dòria, que s'havia casat amb una parenta de la meua mare, i d'altres encara, veïns, parents, amics... I no puc estar-me de citar ací el nom de Jaume Nogués i Tauler, vell amic del meu pare, poeta i, quan jo vaig començar a anar a casa seva, ja en bona posició i només que lector, i això de llibres ben triats. D'una benvolença i gentilesa exquisides, em permeté de tafanejar en la seva biblioteca i d'autoritzar-me per a qualsevol lectura dels seus llibres.

Al col·legi de Sant Miquel vaig sentir que, interessants com eren les ciències, la meua passió aniria probablement a la literatura. A la Universitat vaig estudiar-hi Dret i Filosofia i Lletres. Allà vaig conèixer Eugeni d'Ors (aleshores sense preposició), l'excel·lent Emili Vallès (no pas que els seus estudis concordessin amb els meus, però ens trobàvem en un pati); l'anomenat *Font belga*, perquè havia passat força temps on ara sóc: —ell em feu conèixer Verhaeren i Maeterlinck— i tants d'altres.

Aquell gran patriota, advocat potser el més assenyalat de Catalunya, Jaume Carner, parent nostre, escollí un bon moment per a presentar-me a Enric Prat de la Riba. Vàrem quedar, amb aquest, en el meu ingrés com a col·laborador a *La Veu de Catalunya*; i una colla de tardes de diumenge les vaig passar, per invitació d'aquell eminent capdavanter, a casa seva. Vaig escriure de tot per a la *Veu*: articles polítics, d'altres literaris, contes, comentaris humorístics, etc. Manta vegada havia signat amb noms inventats, per a no semblar en cap manera abassegador. Algunes de les formes de col·laboració a la *Veu* foren reeditades en llibrets: així les *Deu rondalles de Jesús Infant*, i *Les Planetes del Verdum*, editades, aquestes, pel meu benvolgut amic J. M. Lopez Picó, i a la *Veu* s'havien publicat algunes de les meves peces poètiques, de vegades tendrament pairals i d'altres modestament satíriques. També aparegueren allí, com en d'altres publicacions, contes meus. Però sobretot, el que pogué interessar-me va ésser la fidelitat en l'ordre pairal.

Demà continuarem⁶⁹, i miraré de cenyir-me per a acabar-ho.
El vostre aft i ben reconegut amic

Josep Carner

69. No va continuar.